Bebyggelse på Kullaberg

Björkeröd

Byn Björkeröd ligger centralt på östra Kullaberg, på en bergsplatå strax nedanför Håkull. Bebyggelsen är bland de äldsta på Kullaberg. Fornlämningar vittnar om att människor har bott här sedan bronsåldern (1800 – 500 år f.Kr.). Vid Backa högar och Harahögen finns gravhögar och en domarring. År 1491 nämns byn för första gången i arkiven med namnet "Byrckerodh". År 1559 skrevs namnet "Birkeröd".

Torparen Hans Peter Jönsson framför sin stuga 1895. I bakgrunden Håkull t.v. och Sadeln t.h.

Vy över dagens Björkeröd. Den gamla fiskarestigen kan anas i anslutning till husen.

Björkeröds båthamn vid Håkullsmal 1935.

Hela den östra delen av Kullaberg, och så även Björkeröd, låg under godset Kullaberg. Arrendatorerna ("åborna") som brukade marken var förbundna att betala arrende och utföra dagsverken. En del av arrendet betalades med produkter från jordbruket.

Sista brukarna i Björkeröd var Kurt och Nora Kristiansson på Björkeröd nr. 4. De var ännu i arbete 1974, och hade då några år kvar till pension.

Redan på 1910-talet hade Björkeröd börjat avfolkas. Nora Kristiansson på Björkeröd 4 kunde då dra sig till minnes att hon och de andra läskamraterna fick psalmversen "Jerusalem är öde" i läxa. Barnen satte en annan text till psalmen, nämligen:

Björkeröd är öde,
dess torp ha fallit ner.
Per Rasmusson är döder,
Sven Järv han är ej mer.
Men Bengta Nord hon surar
och sig ollmer förklarar
på alla sätt och vis.

Fotnot:
Bengta Nord bodde i Torpet nr.11. Hon föddes 1841 i Fleninge och dog 1921 i Björkeröd.).

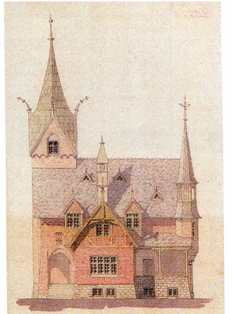

Ritning till Kockenhus
(Bildälla: Höganäs Historia – Det byggda Kulturarvet – bygarnas och landsbyggdens arkitektur).

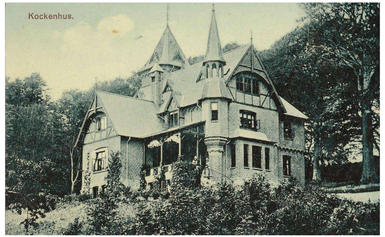

Kockenhus som det såg under tidigt 1900-tal.

Kockenhus efter återuppbyggnaden.

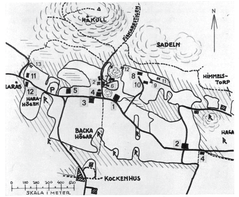

Karta över Björkeröds by. (Tor.)
■ Gård
● Torp
□ Odlatorp

Björkeröd enligt karta teknad 1974 av Hans Otto Pyk.

Under byns storhetstid fanns fem fyrlängade hemman och som mest ätta torp. Gårdarna låg med bara ett hundratal meters avstånd från varandra. Hans-Otto Pyk skriver att "Björkeröd tidvis var så överbefolkat att man hade svårt att förstå var alla kunde få husrum". Efter digerdöden ökade befolkningen vilket berodde på att uveckligen av jordbruk och fiske. Maten räckte till fler men krig och farsoter ledde till förlister av människoliv.

Jorden var uppdelad mellan gårdarna, så att varje gård hade 20–30 tunnland mark. Torpen hade 4–10 tunnland. Fisket var en viktig biniäring. Gårdarnas fiskebåtar låg vid Håkullsmal, där båtarna låg uppdragna, och där man hade bodar för redskap. Vägen från Björkeröd ner till malen gick mellan Håkull och Sadeln, och kallades för Fiskarestigen. Många av bönderna var dessutom hantverkskunniga som skomakare, snickare och murare.

Endast en fyrlängad gård finns kvar. Det är Björkerödsgården, som idag disponeras av orienteringsklubben IS Kullen.

Barn i Björkeröd omkring år 1915.

Kockenhus

I skogsbrynet ner mot fälten fångas blicken av två karaktäristiska inslag på Kullaberg. Kronhjortarna betar i skymningen. I slänten bakom en gedigen mur ser man Kockenhus, som har en magnifik utsikt över Öresund. Det är en fantasieggande byggnad som 1883 ersatte en tidigare gård under Krapperup.

Friherre Nils Gyllenstierna lät bygga huset 1883 åt sin syster Viveca och hennes man August Stiernstedt. Det är välkända namn i Kullabygden. Gyllenstierna anlitade en dansk arkitekt, Fredrik Vilhelm Tvede, som fann inspiration i de medeltida borgarna längs Rhen.

Kända gäster togs emot på Kockenhus. Frans G Bengtsson var ingift i familjen och var sommaren 1945 gäst hos Wanda Gyllenstierna. Han skrev Röde Orm i Österled i tornrummet som iordningsställts för honom. Med litet fantasi kan man föreställa sig Orm växa upp på Kullaberg på familjegården. När vikingar från Blekinge attackerade gården slogs han ned och fördes bort. Hans hår och skägg förlänade honom så småningom namnet Röde Orm.

Kockenhus drabbades av en förödande brand år 2022. Gyllenstiernska Krapperupsstiftelsen, som äger Kockenhus, bestämde att huset skulle byggas upp igen, med sina tinnar och torn, och återuppbyggnaden stod klar 2024. Åter kan man ägna sig åt fantasier om vad som utspelat sig slottet.

Årets utställning...

...är producerad av Christina Ullenius och Peter Appelros.

Tack till Olof Wennerström som bidragit
med bilderna från Björkeröds mosse.
Tack till Lars Pålsboen och
Henrik Rasby för bidrag med bilder.
Tack till Helen Thorn Jönsson
för stöd om fornlämningar.
Tack till Kristina Jennbert för
granskning av fakta.

Utställningen är tryckt på Medlagården
med stöd av Höganäs kommun.

HÖGANÄS KOMMUN

Mölle By- och Kulturförening